

LIBRIS

We know
books

Protopresbiter
STEFANOS ANAGNOSTOPOULOS

EXPLICAREA DUMNEZEIEȘTII LITURGHII

Cu ajutorul relatării unor evenimente reale
și a unor experiențe din viețile sfinților, preoților,
monahilor și credincioșilor

Traducere de
Preot Victor Manolache

Editura Bizantină

LIBRIS

We know
books

PRIMA PARTE
LITURGHIA CATEHUMENILOR

I. BINECUVÂNTATĂ ESTE ÎMPĂRĂȚIA TATĂLUI ȘI A FIULUI ȘI A SFÂNTULUI DUH...

Această primă rostire este o minune! Nu vă mirați! Este minune! În același timp, este o mărturisire de credință și un adevăr al credinței noastre ortodoxe, caracterizat prin trei elemente:

- Semnul Sfintei Cruci făcut de preot cu Sfânta Evanghelie rostind: **Binecuvântată este...**
- Afirmarea dogmei Sfintei Treimi
- Proclamarea faptului că Treimea lui Dumnezeu înseamnă Împărăția Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh.

Le vom analiza pe rând.

Primul: Odată cu formula **Binecuvântată este...**, se face cu Sfânta Evanghelie semnul Sfintei Cruci deasupra Sfintei Mese, în mod special, deasupra Sfântului Antimis, care este împăturit. Fără Sfântul Antimis nu se poate săvârși Sfânta Liturghie și, făcând parte din veșmintele sfinte, se sfințește la târnosirea bisericii. De obicei, în partea de sus se cos sfinte moaște, la fel cu cele care se pun la piciorul Sfintei Mese la sfințire. La rostirea formulei, toți pleacă adânc capetele și așteaptă să-i umbrească, precum norul luminos, binecuvântarea Sfintei Treimi.

15. Un preot spunea că a văzut odată la bătrânul său din Sfântul Munte, ca atunci când a înălțat Evanghelia să rostească „Binecuvântată este...”, fața lui a dobândit o frumusețe negrătită, strălucitoare. Ochii lui clari și luminoși erau ca două mări nemărginite, albastre și fericite. Chipul și buzele lui se scaldau în lumina heruvmică.²⁹

Fiind aplecați, facem semnul Sfintei Cruci o dată, frumos și corect, mulțumind în același timp lui Dumnezeu. Închinarea trebuie

²⁹ Din consemnările personale.

făcută ori de câte ori se pronunță numele lui Dumnezeu: Tatăl, Fiul și Sfântul Duh, al Maicii Domnului **Pe Preasfânta, Curata, Stăpâna noastră de Dumnezeu Născătoarea...**, și în alte momente sfinte.

Al doilea: Prin această formulă introductivă ni se descoperă dogma Sfintei Treimi și lucrarea iconomieii divine. Această lucrare care acoperă întreaga Sfântă Liturghie este comună celor trei Persoane ale Sfintei Treimi, al Căror principiu este monarhic, Unul. După Sfinții Părinți „Cuvântul S-a făcut Trup prin bunăvoința Tatălui și cu lucrarea Sfântului Duh”. Această expresie treimică o întâlnim mereu la Sfânta Liturghie:

- La toate ecfonisele, precum doxologia mică: Slavă Tatălui și Fiului și Sfântului Duh! Că bun și iubitor de oameni Dumnezeu ești și Ție Slavă înălțăm, Tatălui și Fiului și Sfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.
- În formula Trisaghionului: Sfinte Dumnezeule, Sfinte tare, Sfinte fără de moarte, miluiește-ne pe noi.
- Când se cântă Aliluia întreit.
- La Imnul serafimic: Sfânt, Sfânt, Sfânt, Domnul Savaot.
- La finalul tuturor rugăciunilor de la Sfânta Liturghie și de la celelalte Taine.

Formula treimică prezintă pe Dumnezeu în trei Persoane. Și fiecare, Tatăl, Fiul și Sfântul Duh, este Dumnezeu deplin și nu parte din dumnezeire. Dumnezeu este Unul în Ființa unică și nedespărțită, dar în trei Persoane ce alcătuiesc Sfânta Treime. Un Ipostas sau o Persoană se deosebește de cealaltă Persoană, dar toate trei rămân nedespărțite, neîmpărțite și au împreună aceeași substanță, fire, lucrare, părere și iau aceeași hotărâre pe care o materializează. Persoanele au și o voință comună, cu alte cuvinte sunt Unul în Trei și Trei în Unul. Aceste adevăruri despre Treimea lui Dumnezeu trebuie acceptate până la capăt, cu prețul vieții. În Sfânta Treime, Tatăl este Dumnezeu, Fiul este Dumnezeu, Duhul Sfânt este Dumnezeu. Apoi Tatăl este fără de început, Fiul de aceeași ființă cu El, iar Duhul Sfânt de aceeași ființă cu Cel fără de început. Tatăl, Fiul și Sfântul Duh au același atribut: atotputernicia. În trisaghionul „Sfinte Dumnezeule, Sfinte tare, Sfinte fără de moarte, miluiește-ne pe noi” apare Treimea divină, adică Tatăl este Cel sfânt, Fiul, Cel puternic, iar Duhul Sfânt, Cel fără de moarte.

Sfântul Grigorie Dialogul ne spune că dogma Sfintei Treimi este „stâlpul credinței noastre”³⁰. Fiecare Persoană are însă un element distinctiv care se numește „însușire ipostatică”: Tatăl este nenăscut, Fiul născut, iar Duhul Sfânt purces. Fiul se naște din Tatăl, din veci, înainte de timp, într-un mod inexplicabil. El se naște continuu, n-a fost moment când să nu Se fi născut. Cu toate acestea, S-a născut în timp „de la Duhul Sfânt și din Maria Fecioara”, în Persoana lui Iisus Hristos, Dumnezeu-Omul, fără tată ca om și fără mamă ca Dumnezeu. Duhul Sfânt purcede permanent, înainte de veci, doar din Tatăl. Toate lucrările lui Dumnezeu, creația lumii, recreația, mântuirea au fost lucrarea celor trei Persoane: Tatăl a hotărât, Fiul a materializat, iar Duhul Sfânt a desăvârșit.

Sfântul Atanasie cel Mare ne spune că „Tatăl a făcut toate prin Fiul în Duhul Sfânt”³¹. În Sfânta Scriptură există o mulțime de mărturii care combat credințele eretice, îi întremează pe credincioși și le oferă hrană duhovnicească întăritoare. La Sinodul I ecumenic, Sfântul Spiridon ne-a dat un exemplu simbolic despre Treimea lui Dumnezeu, venind în fața ereticului Arie cu o cărămidă pe care strângând-o cu forță în mână, de deasupra a ieșit focul, de dedesubt apa, iar în mâna lui a rămas pământul. Cele trei elemente din cărămidă erau unite în chip nedespărțit. Ca să înțelegem mai bine Taina Sfintei Treimi, să luăm aminte la troparul Bobotezei: „În Iordan botezându-Te Tu Doamne, închinarea Treimii s-a arătat, căci glasul Părintelui a mărturisit Ție, Fiu iubit pe Tine numindu-Te. Și Duhul în chip de porumbel a adevărit întărirea cuvântului”. La Botezul Domnului, Sfânta Treime s-a descoperit lumii, ca oamenii să vadă și să creadă în închinarea și slujirea adevărată a lui Dumnezeu, Tatăl, Fiul și Sfântul Duh.

16. În anul 1910, un băiețel de 12 ani din Paleoseli Koinitis, un sat mic din Epir, s-a trezit în dimineața de Bobotează, în jurul orei 4 și a ieșit în curte. Toate erau acoperite de zăpadă și frigul era foarte puternic. După ce a deschis poarta și a făcut un pas, a înghețat de uimire și de admirație. A văzut întreaga natură răsturnată, adică cu susul în jos, munții, casele, copacii, chiar și cerul plin de stele era răsturnat. Ramurile copacilor erau jos, iar rădăcinile deasupra. Acoperișurile și cărămizile caselor erau dedesubt, iar temeliiile deasupra, la fel prejmuirea curților

³⁰ Sfântul Grigorie Teologul, „Despre dogma și statutul episcopilor”, Logos, Colecția PSB vol. 4, p. 277.

³¹ Marele Atanasie, „Epistola către Serapion, episcopul de Tmoueos”, PG 26, 596A.

și munții, iar râul curgea invers. Dar de ce să ne mirăm, oare Biserica nu ne vorbește despre venirea acestei zile triumfătoare în care Iordanul s-a întors înapoi? Când copilul și-a revenit oarecum din dulcea uimire, s-a întors ca să intre în casă și a văzut că toate erau normale. Imediat însă a ieșit și iată lumea era răsturnată, aceeași imagine anterioară de nedescris, într-o atmosferă de liniște, neobișnuită, o revărsare abundentă de lumină! Nu era de la zăpada albă care acoperise în mare măsură totul, nici de la cerul limpede cu mulțime de stele, era altceva care robea simțurile și sufletele acestui băiețel. A fost prima și ultima experiență, ea nu s-a mai repetat până la moartea lui, la vârsta de 84 de ani. Acel băiețel de 12 ani a fost tatăl meu. Oare în câte rânduri sufletele neîntinate și curate au văzut această neobișnuită imagine a firii răsturnate? De cele două sau trei ori când tatăl meu mi-a povestit această întâmplare, aproape cu aceleași cuvinte, glasul lui era tăcut, smerit, iar din ochi îi curgeau continuu lacrimi de evlavie și teamă³².

Dacă noi, toți preoții de astăzi, și credincioșii noștri am avea nevinovăția aceluia copil, cu siguranță că Dumnezeu ne-ar fi dăruit cea strălucire cerească, cea descoperire divină a adevărilor înfricoșătoare și mântuitoare care se întâmplă în Marea Taină a Euharistiei. Adevărul despre dogma Sfintei Treimi depășește puterile minții omenești (ceea ce nu înseamnă că nu trebuie să vorbim despre credința noastră). Aceasta, fiind limitată și neputincioasă, nu poate cuprinde nemărginirea lui Dumnezeu. Îi rămâne să-L cinstească, să I se închine, să-I slujească lui Dumnezeu Celui în Treime închinat.

17. Această învoățătură despre Sfânta Treime, Ființa neapropiată, neîmpărțită, însușirile ipostatice ale Persoanelor, l-a preocupat zi și noapte pe egumenul unei mănăstiri. Într-o seară cu cerul înstelat și senin, obosit de studiu, râvnă și căutare, a ieșit din mănăstire să se plimbe, bucurându-se de liniștea nopții și zicând rugăciunea: „Doamne Iisuse Hristoase, miluiește-mă pe mine păcătosul!” Mergând așa, s-a îndepărtat de mănăstire și, după aproximativ o jumătate de oră, a întâlnit o stână de oi. „Ce ciudat! Și-a zis în sinea lui, avem lângă mănăstire o stână de oi și eu nu știam!” A luat aminte și la ciobanul stânii care făcea ceva curios: ridica mâna către cer arătând aici și acolo, iar

³² Din consemnările personale.

după aceea se apleca și scrijelea ceva pe pământ. Făcea aceasta de suficient timp, și egumenul, curios, s-a apropiat și l-a întrebat:

- Omule al lui Dumnezeu, ce faci aici, noaptea?

- Părinte, eu număr stelele și scriu pe pământ câte am numărat. După aceea, ridic iar mâna, număr și iar scriu, iar la sfârșit fac adunarea.

- Măi omule binecuvântat, vrei să numeri stelele!? Dar sunt miliarde și miliarde, poți să reușești tu aceasta?

- Dar adevărurile lui Dumnezeu pe care tu le măsoari și le cauți pot fi măsurate? Le poate mintea ta cuprinde, părinte?

Și îndată ciobanul și stâna au dispărut din fața lui. Smerit și cu capul plecat, egumenul s-a întors la mânăstire zicând: Bine mi-a făcut! Bine mi-a făcut...!³³

Adevărurile divine nu se studiază, ci se descoperă cu rațiunea curată și luminată: „întru curățenia și smerenia inimii”. Iar dacă voim să interpretăm un text al Sfintei Scripturi, să alergăm la Părinții Bisericii și nu ne vom rătăci, așa cum fac ereticii de orice natură.

Al treilea element al acestei formule este faptul că laudăm, binecuvântăm și preamărim cu toate puterile noastre Împărăția Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh, adică ne arătăm admirația și iubirea noastră pentru Împărăția Treimii divine. În această împărăție vom trăi veșnic și fără ea nu putem viețui pe pământ. Nu este împărăția conducătorilor lumești care au putere, bogăție, bani, cunoștințe, înțelepciune lumească, stăpânire prin forță, ci una ce cuprinde lumea întregă, materială și spirituală, precum și pe toți credincioșii creștini care se află pe pământ și-n cer și alcătuiesc Biserica.

Vorbim în primul rând despre Împărăția lui Dumnezeu în lumea materială, adică de toate creaturile văzute care sunt în cer, pe pământ și în mare, de la universul stelar până la organismul cel mai mic. Apoi despre Împărăția lui Dumnezeu în lumea spirituală a tuturor puterilor îngerești. Un părinte cândva, auzind îngerii cântând în timpul Sfintei Liturghii, n-a rezistat și a leșinat. Într-adevăr, psalmodia cerească nu se ascultă cu urechi omenești, iar dacă da, o facem doar atât cât rezistăm, ca să nu murim. În al treilea rând, Împărăția lui Dumnezeu se întinde și asupra oamenilor din lumea aceasta. Creatorul stăpânește peste aceia care cred cu adevărat în Sfânta Treime, în întruparea Domnului nostru Iisus Hristos, în divinitatea și umanitatea Lui. Dar nu numai asupra celor care cred, mărturisesc și slujesc

³³ Din consemnările personale.

Lui, ci și asupra celor care împlinesc cu credincioșie poruncile Lui și cultivă virtuțile. El stăpânește inimile oamenilor „căci Împărăția lui Dumnezeu este în mijlocul nostru”³⁴.

De multe ori, omul gustă din împărăție, de aceea vă conjur să vă rugați, să cercetați, să țineți poruncile, să mergeți la biserică, să vă spovediți și să vă împărtășiți cu Sfintele Taine pentru a vă învrednici de aceasta. Desigur, ne întrebăm: cine este Dumnezeul nostru? De ce credința noastră este diferită de celelalte? De ce Biserica vorbește despre un Dumnezeu în Treime, autentic, Care a venit pe pământ ca Dumnezeu și Om?

Pentru toate aceste descoperiri trebuie să înălțăm următoarea rugăciune: **Preasfântă Treime, miluiește-ne pe noi, Doamne, curățește fărădelegile noastre, Sfinte cercetează și vindecă neputințele noastre pentru numele Tău cel Sfânt.**

Arhanghelul Gavriil vorbește Fecioarei Maria despre Împărăția lui Dumnezeu: „...și Împărăția Lui nu va avea sfârșit”³⁵ iar Iisus Hristos și-a început activitatea pe pământ cu cuvintele: „Pocățiți-vă, că s-a apropiat Împărăția cerurilor”³⁶. Astfel, aflăm că Dumnezeu are stăpânire și asupra „duhului înșelăciunii, asupra satanei, care robește ca un stăpânitor al întunericului acestui veac”³⁷ sufletele oamenilor. Ne-o arată și cele trei ispitiri de pe muntele Carantaniei, unde Împăratul Hristos l-a învins pe diavol, apoi din minunea cu demonizații, când a poruncit diavolilor și aceștia L-au ascultat.

Împărăția Sfintei Treimi se arată însă în toată măreția ei la Sfânta Liturghie, unde comuniunea Persoanelor Treimice devine și comuniunea credincioșilor, o relație de iubire între Biserica Luptătoare, Biserica Triumfătoare și întreaga Biserică a lui Dumnezeu.

Credincioșii, văzând această măreție, pot să strige plini de recunoștință împreună cu preotul despre cele înalte, referitoare la Sfânta Treime pomenite în rugăciunile Sfintei Liturghii.

Din nefericire însă noi, creștinii ortodocși, lăsăm Împărăția lui Dumnezeu pentru a deveni robi ai împărăției diavolului, ai satanei. Cum a devenit pământul lui Dumnezeu iad, iar binecuvântarea blestem? Răspunsul îl știm fiecare: din cauza păcatelor noastre. De fiecare dată când păcătuim, încalcăm porunca lui Dumnezeu, oricare din ele (chiar și când nu facem răbdare, căci ni se spune: „Ați auzit de

³⁴ Luca 17, 21.

³⁵ Luca 1, 33.

³⁶ Matei 4, 17.

³⁷ Efeseni 6, 12.

răbdarea lui Iov și de sfârșitul hărăzit lui de Domnul”)³⁸. În acel moment împărăția întemeiată de Dumnezeu în interiorul nostru devine iad. Această împărăție binecuvântată ne amintește despre întreita slujire a Domnului: arhierescă, profetică și împărătească. Este necesar să explicăm un verset din Evanghelia Sfântului Luca (XII, 37), care ne introduce tulburător în tainele nepătrunse ale Împărăției, mai ales la modul în care Domnul ne-o oferă. Versetul ne spune concret ceva mai mult decât înfricoșător: Hristos Domnul și Împăratul va deveni unul dintre noi, va purta veșmântul slujirii, așa cum purtau cândva cei robiți. Ne va așeza pentru totdeauna întru fericirea Împărăției cerurilor și va trece prin fața fiecăruia, slujindu-l. Ce ne va oferi? Ce daruri cerești, negrăite ne va da? El ne va descoperi Tainele Împărăției Lui și ne va îmbrăca în slava Lui cerească pentru totdeauna. Merită să pierdem toate acestea pentru satisfacerea în mică măsură a unor patimi? Rațiunea omului se blochează în fața acestei imagini, mintea se minunează și se pierde. Nu ne este suficientă viața de pe pământ, ca să pricepem cu mintea adâncimea acestui verset din parabolă. Izbăvitorul slujește celor pe care i-a salvat cu Jertfa de pe cruce! El plătește greșelile noastre, ale celor care L-am răstignit și nu numai că nu ne trimite pedeapsă pentru aceste răutăți, dar ne umple și de daruri!

Aceste vestiri cerești ale lui Dumnezeu sunt de nedezlegat pentru mintea omenească. Ochii noștri vor privi și se vor desfăta de Ziua cea mare și vestită, pregătită pentru toți credincioșii care vor câștiga Împărăția. De aceea, să ne rugăm mult, să lucrăm virtuțile, să îndurăm, să cercetăm Scripturile, să nădăjduim, să miluim pe ascuns și să facem pomeni celor adormiți.

La formula: **Binecuvântată este...**, poporul răspunde cu **Amin**. Cuvântul nu este grecesc și-l întâlnim de multe ori în Sfânta Scriptură și în timpul Sfintei Liturghii. Când se află la începutul frazei și se repetă de două ori indică faptul că ceea ce auzim este adevărat: „Amin, amin, vă zic vouă”, adică cuvântul pe care vi-l spun este adevărat și sigur. Dacă **Aminul** se află la sfârșitul frazei, el exprimă o certitudine care va urma sau cel mai des o urare. Se traduce prin: așa să fie, așa să se întâmple. Rostindu-l, ne rugăm din toată inima ca ceea ce am zis înainte să devină realitate.

În perioada creștină primară, **Amin** rosteau toți cei care se aflau în biserică, bărbați, femei, copii și cuvântul răsuna ca un tunet puternic.

³⁸ Iacov 5, 11.

II. ECTENIA MARE: CU PACE, DOMNULUI SĂ NE RUGĂM!

Era un părinte ieromonah, Ghedeon Kavsocalivitul, care slujea în fiecare zi și făcea de multe ori sărindare (slujea patruzeci de zile la rând Liturgia pentru cei adormiți).

18. *Pe când încă muncea ca lucrător la Sfântul Munte promisesese lui Dumnezeu să devină călugăr. A neglijat însă promisiunea și a plecat în lume, în satul lui. Într-o dimineață, în drum spre biserică a primit o palmă nevăzută, o lovitură în față: „Nu este locul tău aici”, a auzit un glas din cer. A părăsit lumea și deșertăciunea ei și a mers să viețuiască în coliba Sfântului Aachie³⁹.*

Această pălmuială a părintelui Ghedeon Kavsocalivitul îmi amintește despre o altă povestire asemănătoare.

19. *Un preot în vârstă de 35-40 de ani era neglijent în îndatoririle lui, la slujbele de seară și dimineață și mai ales la Sfânta Liturghie. De aceea, încetul cu încetul, a început să decadă sufletește. Odată în timpul prefacerii Sfintelor Daruri din timpul Sfintei Liturghii, a început să caște. Întrerupsese rugăciunile și căsca. Atunci a primit o palmă puternică peste față, palmă care a răsunat în mica biserică în care slujea. În același timp, a auzit și o voce aspră spunându-i: „Ajunge, încă mai dormi? Ia seama la sufletul tău care se scurge și oprește-te!” Obrazul lui a rămas pentru câteva zile vânăt și se vedeau urmele degetelor. Cuvântul „scurgere” îi amintea deseori de femeia cu scurgere de sânge (Sfânta Veronica de mai târziu) și, de atunci, în fiecare zi citea pericopa evanghelică respectivă. Dobândise o*

³⁹ Monahul Moise Aghioritul, „Povestirile aghioritice ale lui Avva Ioachim”, Tesalonic, 1889, p. 152.

teamă sfântă, ca și femeia cu scurgere de sânge care, tremurând, se atinsese cu mâna de vârful hainei Domnului și „îndată s-a oprit curgerea sângelui ei”⁴⁰. Iar de atunci preotul a slujit ca și cum ar fi fost ultima Sfântă Liturghie⁴¹.

Am putea să spunem că fiecare suflet care vine în biserică să liturghisească are „scurgere”, dar izvorâtă din păcat. Aici va afla milă, iubire și compătimire, harul bogat al Sfintei Treimi și binecuvântarea Domnului. Prin Sfânta Împărtășanie creștinul găsește vindecare, căci nu atinge doar vârful hainelor Lui, ci mănâncă Preasfântul Lui Trup și bea Sfântul Lui Sânge. Și de aici unirea, bucuria, viața, înălțarea, învierea. Dorința noastră este, deci, să-L cunoaștem, să-L atingem și să-L gustăm. Ceva asemănător ne va spune și preotul acela care a primit pămăiala: „Eu intru în biserică la fel ca femeia cu scurgere de sânge, simt lovitura și curgerea sufletului meu, trăiesc același lucru în momentul prefacerii Cinstitelor Daruri: o apropiere, o unire și un cutremur cauzat de lovitură”.

Femeia aceea, ca orice om suferind, aleargă imediat să se roage, să atingă rasa, epitrahilul preotului. În biserică însă, Hristos aleargă lângă noi, se smerește mult, caută întâlnirea nu numai cu preotul păcătos, ci personal, cu fiecare credincios. Dacă femeia a întins cu o oarecare ezitare mâna să-L atingă pe Domnul, noi preoții facem ceva mult mai îndrăzneț și mai cutremurător: Îl purtăm în mâini, Îl înălțăm și-L împărțim. Mă îndoiesc că femeia și ucenicii ar fi cutezat să facă ceva asemănător. Ei ar fi plâns, ar fi căzut cu fața la pământ și ar fi strigat precum Apostolul Petru: „Ieși de la mine Doamne, că sunt om păcătos”⁴².

Preotul acela a zis în sinea lui: „Am mâncat bătaie și încă nu-mi revin, nu sunt strivit, nu cad la pământ, nu dispar... o, Dumnezeule, iartă-mă...”.

Noi, preoții, slujim Jertfa cea fără de sânge și trebuie să strigăm: „Doamne miluiește”. Aș îndrăzni să spun, fără falsă smerenie, că mâinile mele păcătoase frâng și împart Precuratul Trup și rugându-mă, bâigui: „Doamne miluiește”. Sunt preot slujitor și din acest Sfânt Trup și Sânge hrănesc toate sufletele, inclusiv pe al meu. Este Pâinea nemuritoare a sufletelor care hrănește, care dă putere și viață, sfințește și înviază. În această slujire fără egal, care depășește puterile

⁴⁰ Luca 8, 44.

⁴¹ Din consemnările personale.

⁴² Luca 5, 8.

mele, strig mereu: „Doamne miluiește!” Sunt slujitorul Domnului, citesc rugăciunile și Acela face ascultare de mine și Se coboară prin Duhul Sfânt pe pământ. Îl ofer din Sfântul Potir credincioșilor și prin El unesc pe creștini cu Dumnezeu cel veșnic, cu eternitatea și nemurirea. „Doamne miluiește!” Prin mâinile, buzele, ochii mei, Dumnezeu Se dăruiește deplin (ca oricărui preot și episcop) ca să sfințească Jertfa cea fără de sânge. Mă cinstește pe mine mai mult decât duhurile slujitoare: Îngerii, arhanghelii, heruvimii și serafimii. „Doamne miluiește!” Mare și neprețuit este darul preoției, dar vai de mine dacă nu mă veți pomeni în rugăciunile voastre! „Doamne miluiește.”

Cu pace Domnului să ne rugăm!

Este prima cerere a Ecteniei celei mari care urmează după **Binecuvântată este...** Această Ectenie cuprinde aproape toate cererile din viața omului, în special cele pentru pace îndelungată. Este prima prezență a Bisericii înaintea lui Dumnezeu și în toate nevoile pământești și împrejurările concrete ale vieții omului.

Primele trei cereri sunt pentru pace, pentru că ea este oxigenul, aerul neinfestat în care viețuiește poporul lui Dumnezeu, Biserica.

Avem nevoie de pace în suflete și apoi între noi: prieteni, copii, părinți, frați, casnici, rude apropiate. Ea este indispensabilă și, având-o în inimă, o avem și între noi.

Episcopul, când intră în biserică să slujească la Vecernie, la Utrenie sau la Sfânta Liturghie, rămâne în mijlocul bisericii și nu urcă în scaun decât după ce face semnul Sfintei Cruci asupra poporului, zicând în sinea lui: „Pace tuturor”. Când în inimă nu există pace, ci răutate și ură, nu putem aduce nici slujbe, nici ofrande la biserică. Cu atât mai mult, nu ne putem împărtăși și vai de inimile acelea care nu se înmoaie cu părerea de rău, cu iertarea și cu iubirea. În Martirologiul Bisericii noastre se relatează un caz cutremurător:

20. În vremea prigoanelor, doi creștini erau certați. Își aduseseră injurii, își spusese cuvinte grele și nu vorbeau unul cu celălalt. Unul se chema Nichifor, iar celălalt Saprchie, care era și preot. Idololatrii, în urma unui denunț, l-au prins pe Saprchie împreună cu alți creștini și l-au întemnițat. Nichifor, aflând, a alergat la închisoare, a îngenuncheat în afara grătilor și a zis:

- Saprchie, iartă-mă! Acum, când ți se apropie martiriul, iartă-mă.